

ABOUT THE ALPHABETICAL PRAYER BY KONSTANTIN BREGALNICKI

Milena Ristova-Mihajlovska

Municipality of Shtip, RN Macedonia, ristova_milena@yahoo.com

Verica Miloradova

High School “Kole Nehtenin” -Shtip, RN Macedonia, verica.miloradova@gmail.com

Abstract: The goal of the elaboration of this topic for this paper is to bring closer the character and the work of Konstantin Preslavski, who is one of the students of the holy brothers Cyril and Methodius. It was especially important to approach his "Alphabetic Prayer" in a creative way. When we started working on the topic, we hypothesized that due to the lack of representation of Preslavski in primary and secondary education programs, young people would not have knowledge about his Alphabetic Prayer. To confirm our assumption, we conducted a survey before a relevant sample of 102 respondents. The survey confirmed the hypothesis. A small percentage of respondents have knowledge of the Alphabetic prayer. Through this thesis, through a multimedia approach, we will bring closer the value of the Alphabetic Prayer. With that, we will expand the knowledge of the students of the holy brothers Cyril and Methodius.

Keywords: Bible, acrostic, medieval literature, analysis, survey

ЗА АЗБУЧНАТА МОЛИТВА ОД КОНСТАНТИН БРЕГАЛНИЧКИ

Милена Ристова - Михајловска

Општина Штип, РС Македонија, ristova_milena@yahoo.com

Верица Милорадова

СОУ „Коле Нехтенин“ - Штип, РС Македонија, verica.miloradova@gmail.com

Апстракт: Целта поради која ја обработуваме оваа тема е да ставиме акцент на личноста и делото на Константин Преславски, кој е еден од учениците на светите браќа Кирил и Методиј. Посебно ни беше важно, на креативен начин, да ја доближиме неговата „Азбучна молитва“ до целната публика. Кога ја почнавме обработката на темата, поставивме хипотеза дека поради незастапеноста на Преславски во програмите за основно и средно образование, младите нема да имаат знаења за неговата „Азбучна молитва“. За да ја потврдиме нашата претпоставка, спроведовме истражување пред релевантен примерок од 102 испитаника. Анкетата ја потврди хипотезата. Мал процент од испитаниците имаат познавања за Азбучната молитва. Преку овој труд, преку мултимедијален пристап и на креативно-интерпретативен начин, ќе се потрудиме да ја доближиме Азбучната молитва до учениците, студентите, професорите и читателите. Со тоа ќе направиме надградба на знаењата за учениците на светите браќа Кирил и Методиј.

Клучни зборови: Библија, акростих, средновековна книжевност, анализа, анкета

1. ВОВЕД

Константин Презвитер или епископ Константин уште познат како Константин Преславски, односно Константин Брегалнички е кирилometодиевски ученик. Иако историско-книжевната наука нуди многу скудни информации, се знае дека по повлекувањето од Моравија, бил продаден како роб во Венеција. Не постојат сигурни информации за местата каде што дејствувал, но се споменуваат: Преславскиот центар, Брегалничката епископија, Охрид, Солун, итн. (Силјан, 2002, стр. 129). Се упокоил во X век. Преславски е познат по своето „Поучително евангелие“, создадено во 894 година, составено од пет дела. Првиот дел е „Азбучна молитва“.

„Азбучните молитви се стихови со азбучен акростих. Тие служеле, најверојатно, како средство за полесно учење на азбуката, која со оглед на тоа што буквите имале и бројна вредност, била мошне важна во процесот на описменувањето“ (Поп-Атанасов, 2009, стр. 8). „Азбучната молитва е позната во повеќе ракописни преписи, но од голема важност е Синодалниот ракопис, во кој *Азбучната молитва* се јавува во почетокот на Поучителното евангелие“ (Антиќ, 1976, стр. 20). „*Азбучната молитва* на Константин Преславски била популарна поетска творба во средновековната книжевност, за што сведочат досега евидентираниите 40-тина преписи во ракописното наследство. Покрај веќе наведениот најстар препис од XII век, во литературата се укажува и на друг препис од XIV век, што се чува во Старата збирка на Белградската народна библиотека“ (Велев, 2008, стр. 124). Во однос на авторството, се појавуваат противречени мислења. Една група на

истражувачи тврди дека Кирил Филозоф е авторот, а друга група истражувачи ја застапува тезата дека Константин Преславски е автор (Антиќ, 1976, стр. 15).

Поради незастапеноста на Константин Презвитер во посебна наставна единица во основното и средното образование во Р. С. Македонија, туку истото е оставено на „волја“ на учителите дали и колку ќе го спомнат овој автор со ова дело, направивме истражување меѓу младите од што понатаму произлезе нашиот креативно-интерпретативен, но и мултимедијален пристап кон Молитвата со цел нејзино доближување до целната публика.

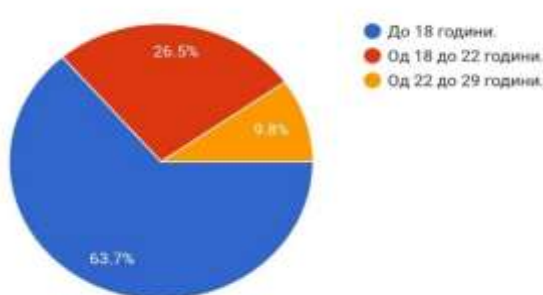
2. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ

Свесни дека средновековната книжевност не зазема голем дел од наставните програми во средното и основното образование, одлучивме да спроведеме една анкета со цел да ја потврдиме нашата хипотеза дека младите немаат доволно информации, ниту соодветни знаења во однос на одредени творби од областа на средновековната книжевност. Анкетата или собирањето податоци преку однапред подготвени прашања, ни помогна преку одговорите да стасаме до информации за нашево истражување. Во анкетата што ја спроведовме, целната група ни беа младите. Опфативме различни генерации за да направиме поопширен преглед на знаењата на младите за средновековната книжевност, поточно: за авторот и делото што се наш предмет на интерес. Испитаниците се од општините: Штип, Винаца и Кочани.

3. РЕЗУЛТАТИ

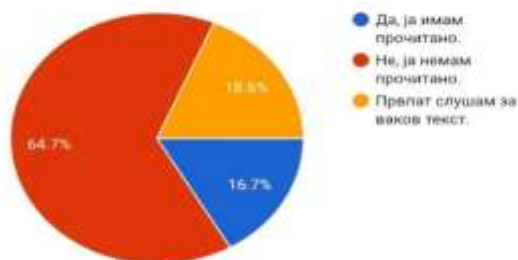
Помеѓу младите го спроведовме истражувањето што го насловивме како „Литературните дела и автори“. Целта на анкетата беше да дојдеме до информации за тоа колку младите ги знаат авторите и делата од Средновековната книжевност. Конкретно, во продолжение на овој труд, се задржуваме на нивните познавања за *Азбучната молитва*. Од анкетата „Литературните дела и автори“, добивме 102 одговара од млади луѓе. Процентуално гледано: најголемиот дел од испитаниците, 63,7%, се млади до 18 години; 26,5% се млади од 18 до 22 години и 9,8% се млади од 22 до 29 години.

Слика 1. Табеларен приказ за структурата на испитаници во истражувањето.

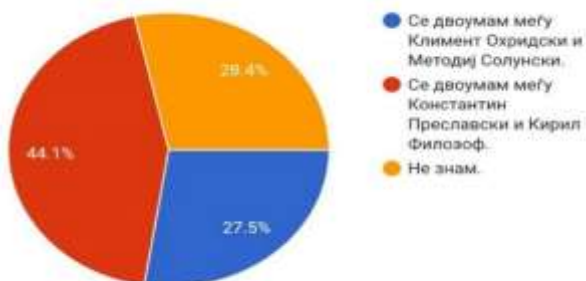
На прашањето, „Ја имате ли прочитано *Азбучната молитва* што се наоѓа на почетокот на Поучителното евангелие?“, најголемиот дел од испитаниците одговориле негативно.. 64,7% од испитаниците, одговориле дека ја немаат прочитано; 18,6% од испитаниците за првпат слушнале за ваков текст, а 16,7% од испитаниците ја прочитале *Азбучната молитва*.

Слика 2. Табеларен приказ за тоа колку од испитаници ја имаат прочитано оваа творба.

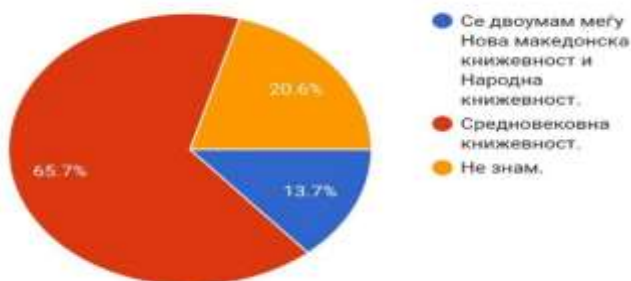
Во однос на авторството на *Азбучната молитва*, беше поставено и прашањето: „Кој е авторот на *Азбучната молитва*?“ Резултатите од анкетата се следниве: 44,1% од анкетираниите се двоумат помеѓу Константин Преславски и Кирил Филозоф; 27,5% од нив се двоумат помеѓу Климент Охридски и Методиј Солунски; 28,4% од испитаниците не знаат кој стои како автор на оваа Молитва.

Слика 3. Табеларен приказ за одговорите околу авторството на творбата.

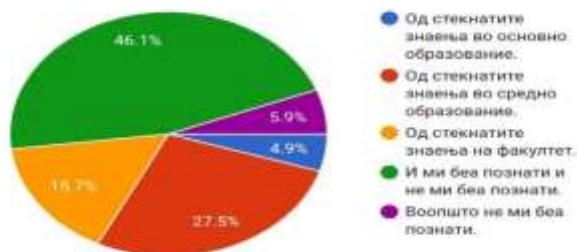
Иако анкетата покажа дека најголемиот процент од испитаниците не ја прочитале *Азбучната молитва*, сепак, голем процент од младите знаат кон која стилска формација припаѓа Молитвата. На прашањето „Кон која стилска формација или книжевност припаѓа *Азбучната молитва* што се наоѓа во почетокот на Поучителното евангелие?“, 65,7% се изјасниле дека тоа е областа Средновековна книжевност; 13,7% се двоумат помеѓу Нова македонска книжевност и Народна книжевност, а 20,6% од младите не знаат кон која стилска формација или книжевност припаѓа *Азбучната молитва*.

Слика 4. Табеларен приказ за припадноста на творбата кон стилските формации.

Нашите испитаници ги запрашавме и од каде им беа познати одговорите на прашањата во анкетата. 46,1% од испитаниците одговорија дека и им биле, и не им биле познати прашањата; 15,7% ги стекнале знаењата на факултет; 27,5% добиле вакви информации во текот на школувањето во рамки на своето средно образование; 4,9% добиле вакви информации во текот на школувањето во рамки на своето основно образование; 5,9% од испитаниците воопшто не им биле познати прашањата во анкетата.

Слика 5. Табеларен приказ за начинот на стекнување знаења за творбата.

4. ДИСКУСИИ

Врз основа на направеното истражување, дојдовме до заклучок дека младите или не ја прочитале *Азбучната молитва*, или, пак, првпат се среќаваат со ваков текст. Вакви резултати и очекувавме. Претпоставката што ја имавме на почетокот од истражувањето, дека најголем процент од младите никогаш не се соочиле со ова дело и немале можност да го прочитаат, се потврди. Незастапеноста на *Азбучната молитва* во наставните планови за основно и средно образование, веруваме дека е голем недостаток и за тоа сведочат и резултатите што ги добивме. Дека е голем пропуст, согледуваме од фактот дека младите во голем процент ниту знаат кој е автор, ниту кон која книжевност припаѓа. Голем дел од испитаниците не ја имаат прочитано, а дел, пак, и воопшто не слушнале за неа.

Поради овие „очекувани“ резултати се одлучивме овој труд да биде со тема за разработка и интерпретација на *Азбучната молитва* со цел истата на еден поинаков начин да се доближи до читателската публика, до учениците и студентите, како и до наставниот кадар од сите нивоа на образовниот процес. Конкретно, целта на нашето истражување и на овој наш труд е на интерпретативен начин да ја доближиме оваа творба до сите оние кои ќе сакаат подетално да ја проучат *Азбучната молитва*, а ќе биде стимул за сите оние кои не ја прочитале, да го сторат тоа. Кон интерпретативниот начин за пристап кон *Азбучната молитва*, правиме и мултимедијална надградба со тоа што сите стихови ги пренесуваме преку сработено видео од наша страна што дополнително ќе ги поттикне нашите таргет - групи да ја слушнат Молитвата; наставниците и професорите да им ја пласираат како видео - материјал на своите ученици и студенти, а со тоа и да ги поттикнат да ја прочитаат и да истражат нешто во врска со неа.

Преку интерпретацијата на *Азбучна молитва* се потрудивме на што е можно покреативен и подостапен начин за младите да ја анализираме и изинтерпретираме творбата и тоа преку: поврзување на формата акростих со Молитвата во која акростихот го претставуваат редоследно буквите од старословенската азбука; толкување на симболиката на броевите 40 и 3 од кои се читаат низа христијански конотации, со оглед на тоа што Молитвата содржи 40 стиха, а многу истражувачи Молитвата ја делат на три дела; детектирање на микроструктурните елементи од поетиката на Молитвата со акцент на застапаните стилски изразни средства и нивно херменевтичко расчитување; библиските врски и елементи што се откриваат во Молитвата; темите што ги разработува, меѓу кои и: врската меѓу човекот и Бог, духовниот пат на Спасението, афирмацијата на словенското писмо; ликовите во Молитвата и др.

Азбучната молитва е молитва за дарение на словото со кое поетот ќе биде удостоен за да може да ги опее чудата на Бога. Делото „Азбучна молитва“ е израз на радоста на уметникот за големиот епохален настан - создавањето на словенската азбука и преводот на светите книги на мајчин јазик. Старословенската азбука е создадена за време на IX век во доменот на старословенскиот јазик. Молитвата ја покажува личната грижа на авторот, тој затоа и му се моли на Бога да ја прими силата и вдахновението на Божјото слово и да им ја пренесе Божјата мудрост на Словените во нивното духовно воздигнување. Бројот 40 е свет за христијаните, бидејќи на четириесеттиот ден Христос се вознесе на небото и го зазеде местото на Божјиот престол како Божји син. Тргувајќи од симболиката на бројот три во Светото писмо, даваме одговор зошто овој број е толку важен за христијанскиот свет: *Светото Тројство*, односно Бог е три во еден. Бог го чинат: Таткото (1 Коринтјаните 8:6), Синот (Колосјаните 2: 9) и Светиот Дух (2 Коринтјаните 3:17). Во првиот дел, лирскиот субјект се обраќа кон Бога и кон Светата Троица и се слави чинот на описменувањето и пронаоѓањето на словото за човечко добро. Во вториот дел, во лично име, лирскиот субјект продолжува да го моли Бога да му вдахне сила и моќ за да може да ги опее божествените чуда. Третиот дел е комбинација од претходните, односно, во овој дел се истакнува дека јавно ќе го направи евангелиското слово и повторно ќе упати пофалност кон божественото. Во некои анализи на оваа молитва, истражувачите ја поделиле на четири дела. И овој број има голема важност во христијанскиот свет. Значењето на овој број се споменува во книгата „Битие“ во описот на рајската градина, низ која течат четири реки... Првиот дел, а и Молитвата воопшто, започнуваат со молба на лирскиот субјект кон Бога. Оттука се прави една своевидна антиципација од страна на лирскиот субјект кон тоа дека целото пеење е молба до Бога. Како што се вели и во Библијата: „Во почетокот Бог ги создаде небото и земјата“ (Константинов, 1999, стр. 11), така лирскиот субјект во следниот стих го нарекува Бог „заеднички творител на сè што постои“. Оттука произлегува и сетворителскиот атрибут на Бога. Лирскиот субјект моли да му биде пратен господовиот дух. Светиот дух е дух на мудроста и разумот, дух на силата, на знаењето и на стравот како што е речено и во Светото писмо: „Господовиот Дух ќе почива на него, дух на мудроста и на разумот, дух на совет и на сила, дух на знаење и на страв, Господен“ (Константинов, 1999, стр. 716). Токму тој да му го вдахне зборот во срцето затоа што така ќе биде поблиску до Бога, а сè започнува оттаму и од него како што, впрочем, се сведочи и во Јовановото евангелие од Светото писмо. И за сите оние кои се одлучиле да живеат според Божјите заповеди, добивањето на свое слово ќе претставува успех. Желбата да се живее според Божјите заповеди и закони го распламнуваат

светилникот на животот, го носат верникот кон светлината. Десетте Божји заповеди или Декалогот, се религиски и морални закони, кои според Библијата, се напишани од Бог и му се дадени на Мојсеј на планината Синај во вид на две камени табли. Бог учи како правилно треба да се живее и дејствува, а Десетте Божји заповеди претставуваат и столб и светилник. Лирскиот субјект, почитувајќи го Неговиот закон, т.е. почитувајќи ги Десетте Божји заповеди, тврди дека се осветлува човековата патека на чекорење, а посебно за оној кој го бара словото и се моли за Божјата милост. Во Молитвата се споменува и евангелиско слово, т.е. зборот што носи добра вест. Само така, преку зборот може да се открие вистината на луѓето и да ги води кон патот на спасението. Лексемата „светлина“ многу често се среќава низ стиховите. Таа е метафора за подброто и правилното. Оваа лексема, според *Речникот на симболи* од Џек Тресидери, значи безгранична добрина и вистина, мудрост, интелект, нешто по кое трага лирскиот субјект (Тресидери, 2001, стр. 223). Преку стихот: „Лета сега и словенското племе“, се алудира на непокрстеното население, кое преку покрстувањето влегува во христијанскиот свет и е поблиску до Бога. Желбата на луѓето да се покрстат, но и чинот на масовната христијанизација се докажуваат со стиховите: „Кон крстувањето се обратија сите кои сакаат да се наречат твои луѓе“. Со доаѓањето на св. Кирил по течението на реката Брегалница се покрстуваат сите оние кои сакаат да се наречат Божји луѓе. Овој стих може да се чита и како споредба, преку можноста луѓето да го спознаат небесното – вистината за себе и за светот. Затоа словенскиот народ веќе не е истиот – тој е „нов народ.“ Покрстувањето алудира кон Краткото Кирилово житие, а неговото име можеме да го поврземе со зборот „слово“ што се појавува во истиот дел. Главната мисија на св. Кирил била токму борбата за слово и за описменување на својот народ. Инвокацијата кон Бога е прикажана на крајот од првиот дел. Лирскиот субјект во прво лице во вториот дел, продолжува да го моли Бога да му вдахне сила и моќ за да може да ги опее божествените чуда. Спојувањето на дланките и кревањето нагоре за да се добие сила и мудрост од Бога е клучен елемент во религијата, одраз на молитвата. Тука се гледа и дополнителната афирмација на старословенската азбука преку акростихот на оваа поетска творба што и тематски и структурно е посветена на писмото. Исцелението како одлика на Христа се поврзува и алудира кон стиховите од Новиот завет каде Исус исцелува болни и немоќни. Алузивија на Библиското предание за Мојсеј и изведувањето на Евреите од Египет, на кој фараонот жестоко се противи, се јавува во стихот: „Од фараонска злоба избави ме“. Лирскиот субјект бара разум и мисла како ангелите во небесната хиерархија: „дај ми херувимска мисла и разум“. Херувимите алудираат кон т.н. Небесна хиерархија. Во последниот стих од вториот дел, лирскиот субјект повторно користи инвокација обраќајќи се кон Пресвета Троица. Притоа моли жалоста да му ја претвори во радост и така да започне мудро да ги опишува преубавите божествени чуда. Контрадикцијата „тага-радост“ е воочлива токму за оваа молба. „Силата на шестокрилите“ како една од поукрасените генитивни метафори е слика на силата на ангелите. Шестокрилите се Серафимите, според Небесната хиерархија. Тие се ангели со шест крилја и од сите, тие се најблизу до Пресветата Троица. Шестокрилите серафими пламтат со љубов кон Бога и ги поттикнуваат другите кон неа. Лирскиот субјект сака да се здобие со духовна сила што е наспроти земните карактерни особини. Последниот дел, односно третиот дел од Молитвата, започнува со стихот: „Одам сега по стапките на учителите“. Овој стих во целост претставува експлицитен атрибут, за авторот, наративен исказ во прво лице (јас-форма) и дава информација и за авторството на делото. Доколку св. Кирил би бил автор на Молитвата, по чии стапки тој би одел, кои би биле неговите ученици? Бидејќи тука се споменуваат поетовите учители, јасно е дека авторот на *Азбучната молитва* е нивни ученик и следбеник: „нивното име и дело ги следам.“ „Преку овие стихови јасно се имплицира дека творбата е пишувана во Македонија, а не во Преславскиот книжевен центар, каде што тогаш кирилометодиевското дело не се актуелизирало заради антибугарскиот рецидив од великоморавската мисија во минатото. Во тој прилог оди и фактот дека творбата го следела азбучниот редослед на глаголицата, што значи дека била пишувана со глаголско, а не со кирилско писмо. Тоа е уште еден доказ дека нејзиниот автор и самата творба потекнуваат од Светиклиментовиот книжевен центар во Македонија каде што се пишувало со глаголско писмо, а во Преславскиот книжевен центар творбите се пишувале со кирилско писмо“ (Велев, 2008, стр. 124). Лирскиот субјект има визија и цел да се вложи себе за да го описмени својот народ. Покрај тоа што ги описменува луѓето, тој ќе продолжи да ги шири и Божјите пофалби. Овој дел завршува со завршна христијанска формула.

За да се доближи оваа творба до учениците, студентите и наставниците, изготвивме авторско видео со кадри од верски објекти во Штип и Карбинци, кадри од локалитетот Баргала што се поврзува со Брегалничката мисија, а со рецитал на неколку млади литерати. За студентите, остваривме една студиска посета на Рилскиот манастир во Бугарија, при што ги поврзавме теоријата со праксата. Една од целите на посетата беше да се визуелизира сето она што теоретски беше научено по предметот Средновековна книжевност. Во еден од музеите на Рилскиот манастир, студентите имаа можност да видат одредени ракописи од Владислав Граматик, којшто своевременно творел во тој манастир, а едновременно истиот тој книжевник се поврзува и со

Кратовската книжевна школа. Сличен е и случајот на поврзувањето на Константин Преславски со Прелавската книжевна школа, односно со неговото дејствување во Македонија по што е уште и наречен Константин Брегалнички. За овој труд е посебно важно тоа што Константин Презвитер, кој е автор на *Азбучната молитва*, живеел во IX век, починал во X век, а најстариот зачуван препис од *Азбучната молитва* е од XII век.

5. ЗАКЛУЧОЦИ

Поради фактот дека Константин Преславски и неговата „Азбучна молитва“, младите воопшто не ги изучуваат во текот на своето основно и средно образование, се потрудиме да ја разработиме на еден поинаков начин. За да бидеме сигурни дека нашата хипотеза е навистина точна, пред да го изработиме овој труд, направивме едно истражување помеѓу младите и нивните одговори ја потврдија нашата хипотеза. Голем процент од анкетираниите немаа никакви знаење за овој текст. Интерпретацијата на *Азбучната молитва* што ја направивме ни покажа колку мудрост и духовно надоградување има во средновековните дела. Имајќи го предвид фактот дека „новите“ генерации се сè повеќе „дигитално паметни“, решивме овој труд да го направиме мултимедијален, за да им овозможиме да научат нешто ново, на за нив, „полесен“ начин, но со цел да ги поттикнеме да ја проучаат, да ја анализираат и да ја споделуваат.

6. БЛАГОДАРНОСТИ

Анкетата е спроведена од страна на дипломираните професорки по македонски јазик и книжевност на Катедрата за македонски јазик и книжевност при УГД-Штип, Маријана Николова, Верица Милорадова и Александра Стоилкова, сите под менторство на проф. д-р Милена Ристова-Михајловска. Техничката поддршка за реализација на анкетата ја имавме од страна на Ребека Спасова, студент на Македонистика-Штип. Видеото е сработено со монтажа и избор на фотографии од Ребека Спасова, рецитација од страна на: Верица Милорадова, Анастасија Петрова и Слободанка Ѓорчева, а под сценарио на д-р Милена Ристова-Михајловска. За просторните услови за снимање на видеото, благодарност до библиотекарката Соња Манева и НУ-УБ „Гоце Делчев“-Штип и со благослов на Митрополитот на Брегалничката епархија, г. Иларион.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Антиќ, В. (1976). *Од средновековната книжевност*. Скопје: Македонска книга;
- Велев, И. (2008). *Константин Презвитер или епископ Константин и неговото оригинално дело Азбучна молитва*. Скопје: Менора;
- Денкова, Ј. (2017). „Неколку навраќања кон детството“, Македоника, Скопје.
- Денкова, Ј. (2021). *Фантастиката во македонската книжевност за деца и млади*, Македоника, Скопје.
- Денкова, Ј. (2020). Чудесното и реалистичното во прозата на Глигор Поповски, Македоника, Скопје.
- Јакимовска-Тошиќ, М. (2014). *Антопологија на македонската книжевност (книжевни остварувања од IX до XXI век)*. Скопје: Институт за македонска литература;
- Константинов, Д. Х. (1999). *Библија: (Свето писмо): Стариот и Новиот завет*. Битола: Еуролибер;
- Поп-Атанасов, Ѓ. (2009). *Речник на старата македонска литература*. Скопје: Менора;
- Ристова-Михајловска, М. (2020). *Македонската писмена традиција преку призмата на полемиката*. Штип: 2 Август;
- Ристова-Михајловска, М. (2015). *Автографи на македонски книжевници*. Штип: НУ-УБ „Гоце Делчев“-Штип;
- Силјан, Р. (2001). *Прилози за наставата по литература*. Скопје: Матица македонска;
- Стојчевска-Антиќ, В. (1996). *Средновековен збороплет*. Скопје: Мисла;
- Тресидер, Ц. (2001). *Речник на симболи*. Скопје: Три.